

MAZOWIECKIE
CENTRUM POLITYKI
SPOŁECZNEJ

Diagnoza i plan pracy z rodziną dysfunkcyjną

Trener: Teresa Wagner-Tomaszewska

Termin szkolenia: 24.11.2025 r.

Szkolenie jest finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego. Usługa jest wykonywana w ramach zadań realizowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Diagnoza sytuacji rodziny z trudnościami w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych

Pojęcie opieki – ujęcie definicyjne

- pojęcie „opieka” ma różne znaczenia
- inaczej opiekę prezentuje definicja prawna, inaczej społeczna, a jeszcze inaczej pedagogiczna
- „pojęcie opieki nad dzieckiem obejmuje system świadczeń i usług skierowanych na ochronę i wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży
- zaspokojenie rozwojowych i wychowawczych potrzeb dziecka
- działania podejmowane przez osoby i instytucje w związku z faktycznym bądź potencjalnym zagrożeniem dobra dziecka
- opieka nad dzieckiem jest także dziedziną badań (realizowanych w obrębie pedagogiki społecznej, polityki społecznej i pracy socjalnej), kształcenia (specjalizacja w zakresie wymienionych dyscyplin) oraz praktyki społecznej”.

Pojęcie opieki – ujęcie definicyjne

- „to proces celowego i świadomego kształtowania ludzkich zachowań, postaw, ról społecznych czy osobowości (...), zgodnie z wcześniej założonym ideałem pedagogicznym, czyli wzorcem, modelem człowieka, którego chcemy ukształtować w toku wychowania to właśnie rodzina, jako najbliższa jednostce struktura społeczna, powinna pełnić rolę wychowania.
- rodzina powinna prowadzić równoległe z procesem wychowywania – socjalizację
- socjalizacja - „(...) całokształt wpływów wywieranych na jednostkę przez środowisko społeczno-kulturowe, w którym ona żyje i rozwija się (...).

L. Pytka. Pedagogika resocjalizacyjna, Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodyczne, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa, 1995..

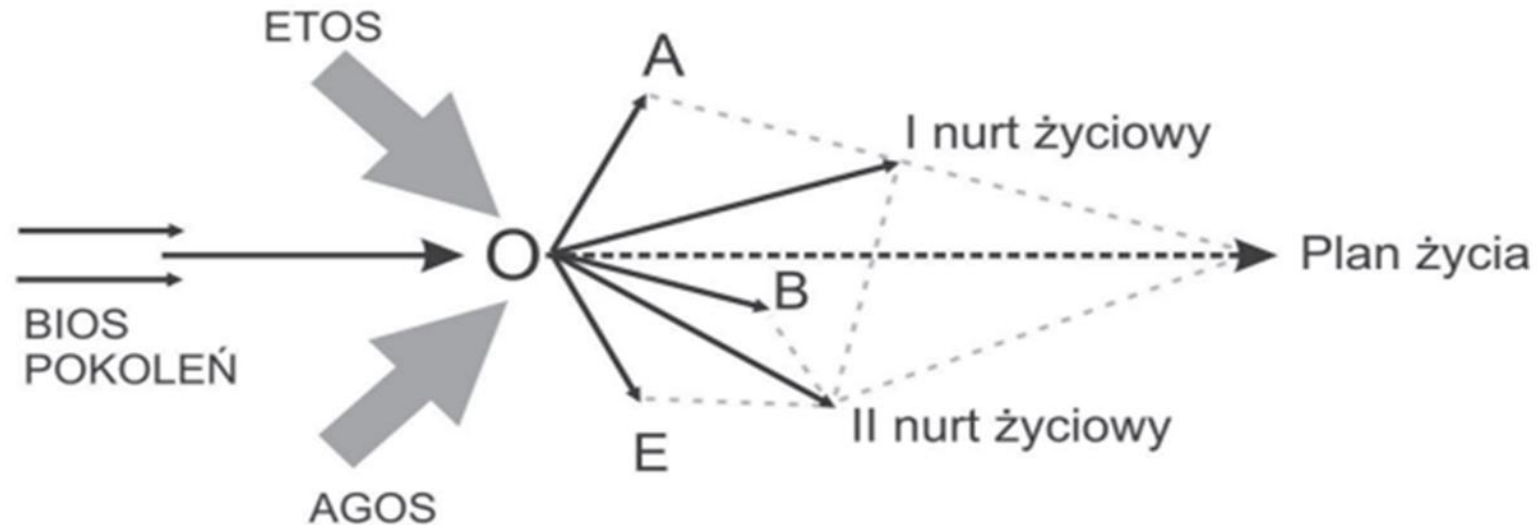
Rola rodziny w opiece i wychowaniu

- rodzina stanowi podstawową komórkę społeczną, która umożliwia egzystencję jej członków oraz funkcjonowanie całego społeczeństwa
- społeczność rodziny znaczy to, że oprócz opiekuńczych i wychowawczych pełni ona również funkcje socjalizacyjne
- poza tymi funkcjami, rodzinie przypisuje się funkcję inkulturacyjną, czyli wprowadzającą dziecko w świat kultury oraz wychowanie go dla kultury.

Rodzina i jej znaczenie w życiu człowieka

- rodzina powinna wspierać:
 - kształtowanie się empatii, wrażliwości, współpracy i innych umiejętności interpersonalnych
- ze strony rodziców dużą rolę odgrywa ich uważność i zaangażowanie w wychowanie oraz umiejętność rozpoznawania zmian w zachowaniu, które mogą świadczyć o niepokojących problemach dziecka
- szybkie wdrażanie odpowiednich działań wychowawczych i profilaktycznych zależy od znajomości problemów dzieci przez ich rodziców, ich rozpoznawanie i szybkiej reakcji oraz wiedzy na temat możliwości uzyskania profesjonalnej pomocy.

BIOS, ETHOS, AGOS, LOS

Rys. 1. Schemat dynamizmów rozwojowych, za: S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2000, s. 179.

- B – bios** (gr. życie), nurt życia - odziedziczone oraz nabyte zadatki fizyczne i psychiczne
- E – etos** (gr. obyczaj, przyzwyczajenie) – pogląd na życie i zasad przyjętych od społeczeństwa
- A – agos** (gr. ago = prowadzić) - planowym proces wychowawczy
- Los** - zdarzenia kształtujące życie człowieka, decydujące o jego powodzeniu lub niepowodzeniu.

Trudności w sprawowaniu przez rodziny funkcjo opiekuńczo-wychowawczych

- genetyczne
- środowiskowe
- psychologiczne.

Rodzina dysfunkcyjna

- to rodzina, w której konflikty, złe zachowania i często zaniedbywanie lub maltretowanie dzieci ze strony poszczególnych rodziców ma miejsce w sposób ciągły i regularny, co prowadzi innych członków do akomodacji takich działań.

Wpływ dysfunkcji rodziny na zaniedbanie dziecka

- zaniedbanie jest jednym z przejawów przemocy stosowanej wobec dziecka i może obejmować zarówno sferę psychiczną jak i fizyczną
- niezaspokajanie potrzeb dziecka niezbędnych dla jego prawidłowego rozwoju - potrzeb związanych z odżywianiem, ubiorem, schronieniem, higieną, opieką medyczną, kształceniem, jak też z psychiczną sferą dziecka

Zaburzenia komunikacji w rodzinie, w które występują elementy dysfunkcji

- aktywne słuchanie
- unikanie błędów przy słuchaniu
- dopytywanie
- zrozumienie sytuacji
- zapewnienie dobrego miejsca do rozmowy

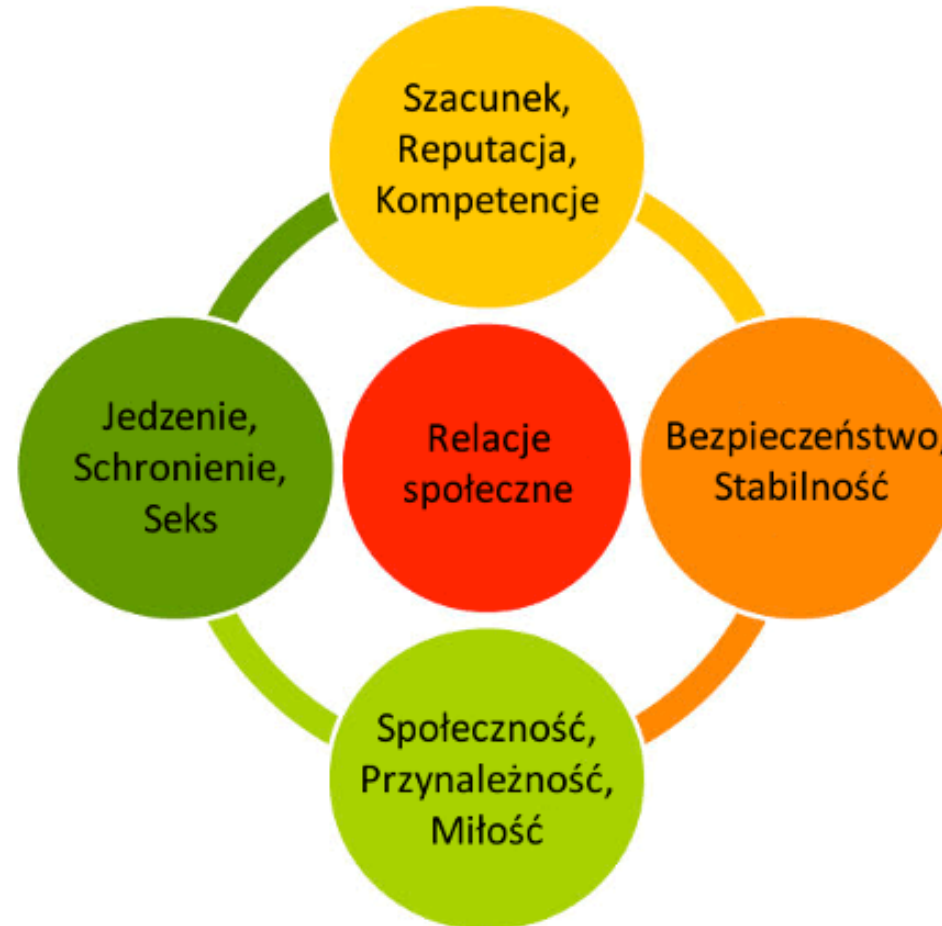
Trudności w funkcjonowaniu rodziny – wynikające z postawy rodziców

- w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- w sprawach prowadzenia gospodarstwa domowego.

Trudności w funkcjonowaniu rodziny – wynikające z postawy dziecka

- niezaspokojone potrzeby
- kryzysy rodzinne
- brak granic
- próba zwrócenia uwagi
- fazy rozwojowe

Trudności w funkcjonowaniu rodziny – wynikające z potrzeb społecznych

Analiza sytuacji rodziny

- powinna zawierać postrzeganie zastanej sytuacji nie tylko przez asystenta rodziny i inne służby społeczne, ale również samych członków rodziny
- diagnoza sytuacji rodziny powinna być przedstawiona rodzinie
- kopia dokumentu zawierającego diagnozę sytuacji rodziny może, ale nie musi być dana rodzinie

Analiza sytuacji rodziny

- należy powstrzymać się od sformułowań stygmatyzujących, czy etykietujących rodzinę poprzez chociażby zastosowanie techniki zwanej eksternalizacją (polega na odłączeniu problemu od członka rodziny) i używać określeń np. zamiast:
 - „alkoholik” - „osoba nadużywająca alkoholu”
 - „rodzina wieloproblemowa” - „rodzina z wieloma problemami”
 - „niepełnosprawny” – „osoba z niepełnosprawnością”,
 - „bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych” – „niskie umiejętności opiekuńczo-wychowawcze”
 - „bezradny”, „niezaradny życiowo” – „o niskich umiejętnościach prowadzenia gospodarstwa domowego oraz realizacji spraw na rzecz domu i rodziny”

Indywidualny program pomocy i wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz praca z ww. rodzinami

Oczekiwania rodziny w zakresie wspólnych działań ukierunkowanych na poprawę sytuacji w rodzinie

- wsparcia w trudnych sytuacjach życiowych, co obejmuje pomoc finansową, wsparcie psychologiczne i socjalne, a także pomoc w codziennych obowiązkach i problemach wychowawczych
- pomocy w odzyskaniu stabilności życiowej, co może być realizowane poprzez współpracę z pracownikiem socjalnym lub asystentem rodziny
- wsparcie w formie świadczeń rzeczowych lub finansowych, takich jak zasiłki
- współpraca z pracownikiem socjalnym/asystentem rodziny
- informowanie o zmianach
- precyzyjne wnioskowanie

<https://www.google.com/search?q=oczekiwania+rodziny+wobec+pomocy+spo%C5%82ecznej&oq=oczekiwania+rodziny+wobec+pomocy+spo%C5%82ecznej>

Wybrane metody pracy pracownika socjalnego przy realizacji planu pomocy

▪ z klientem indywidualnym

- analiza i diagnoza: zrozumienie sytuacji klienta poprzez wywiad, analizę biopsychospołeczną i diagnozę problemu, uwzględniając jego mocne strony
- planowanie: wspólne z klientem (lub rodziną) ustalenie celów, zadań i harmonogramu realizacji działań.
- interwencja: zastosowanie odpowiednich technik i narzędzi, aby pomóc klientowi osiągnąć wyznaczone cele
- monitorowanie i ewaluacja: regularna ocena postępów, monitorowanie realizacji planu i ewentualne modyfikowanie działań.
- zakończenie: ustalenie, czy cele zostały osiągnięte i zakończenie świadczenia usług.

Wybrane metody pracy pracownika socjalnego przy realizacji planu pomocy

- **z grupą**

- cel: poprawa funkcjonowania społecznego grupy jako całości oraz osiągnięcie przez nią ważnych celów
- działania: obejmują pracę z grupami osób, które mają ze sobą interakcje i wspólne cele, np. grupą wsparcia

Wybrane metody pracy pracownika socjalnego przy realizacji planu pomocy

- **ze społecznością**
 - cel: zmiana lub organizowanie środowiska lokalnego w celu poprawy życia jego mieszkańców
 - działania: umożliwienie klientom korzystania z zasobów społeczności, np. poprzez kierowanie do odpowiednich instytucji lub inicjowanie działań na rzecz lokalnej społeczności.
- **Kluczowe narzędzia i zasady**
 - kontrakt socjalny: pisemne porozumienie z klientem, w którym zapisane są wspólne działania, terminy i kanały komunikacji
 - dokumentacja: prowadzenie karty pracy socjalnej, ocena realizacji umowy i dokumentowanie przebiegu procesu
 - współpraca z innymi podmiotami: współpraca z Policją, prokuraturą, placówkami leczniczymi i innymi specjalistami, a także z asystentem rodziny

Perspektywa mocnych stron: skupienie się na zasobach i zdolnościach klienta, a nie tylko na problemach.

Możliwość realizacji celów a zasoby rodziny

<https://depositphotos.com/pl/vectors/zasoby-ludzkie.html>

Określenie mocnych i słabych stron rodziny – analiza SWOT – studium przypadku

Analiza SWOT

https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_SWOT

Etapy pracy z rodziną w kierunku tworzenia kontraktu

- zdiagnozowanie zasobów i potrzeb rodziny
 - asystent:
- poznaje zasoby i potrzeby rodziny
- daje się poznać i przedstawia swoją rolę
- określa zasadność podejmowanych działań
- zapoznaje się z otoczeniem rodziny (kurator sądowy, nauczyciele, wychowawcy, lekarz rodzinny itp.)
- zapoznaje się z dokumentacją dotyczącą rodziny (historia rodziny, dokumentacja archiwalna)
- ocena zasobów rodziny (analiza SWOT)
- sformułowanie łańcuchów przyczynowo - skutkowych problemów w rodzinie - ustalenie kolejności występowania problemów)
- ustalenie kolejności celów (zespoły interdyscyplinarne)
- pisemne sformułowanie kontraktu socjalnego z rodziną (uwzględnienie mocnych stron)
- ustalenie i podpisanie kontraktu z klientem (w warunkach pozwalających na swobodną rozmowę)

Etapy pracy z rodziną w kierunku tworzenia kontraktu

- **etapy:**

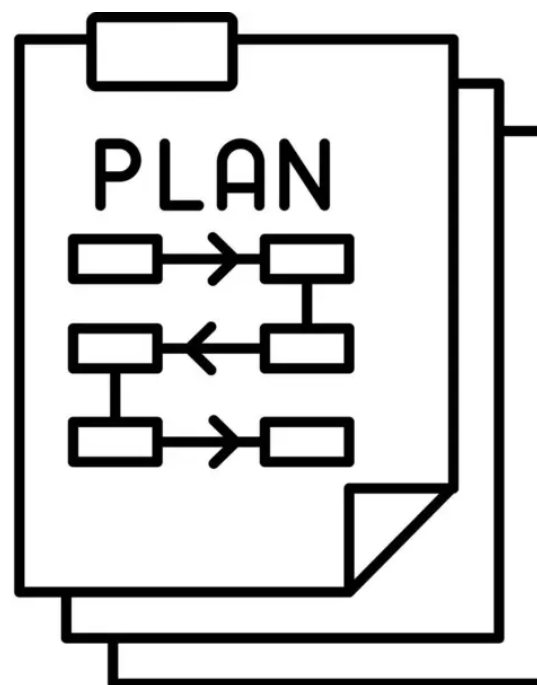
- 1) przedstawienie wyników przeprowadzonej diagnozy
 - 2) ustalenie wspólnych celów działania
 - 3) zaplanowanie harmonogramu tychże działań)
1. w dwóch egzemplarzach, jedna kopia pozostaje w dokumentacji a drugą otrzymuje klient (dwa egzemplarze podpisują obie strony a zatwierdza pracownik socjalny)
 2. nie rzadziej niż co pół roku dokonuje się oceny kontraktu.

Trudności i ograniczenia w realizacji programu pomocy i wsparcia rodziny

- brak możliwości i osłabione zasoby środowiska lokalnego rodziny
- ograniczenia klienta
- ograniczenia i deficyty środowiska:
 - brak wsparcia ze strony rodziny,
 - brak kontaktu z rodziną,
 - nieadekwatna do potrzeb infrastruktura pomocowa (brak miejsc w placówkach świadczących pomoc).

Indywidualny program pomocy i wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych zasady konstruowania programów

– etapy

[eositphotos.com/pl/vectors/deltoplan.html](https://www.depositphotos.com/pl/vectors/deltoplan.html)

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 1. Zapoznanie się z potrzebami i oczekiwaniami:

- poznanie i zrozumienie oczekiwań rodziny
- wstępna analiza informacji oraz podjęcie decyzji w zakresie czy rozwiązanie problemu leży w kompetencjach pracownika socjalnego czy też kieruje osobę zainteresowaną do innej właściwej instytucji i ułatwiając przy tym pierwszy z nią kontakt
- przedstawienie możliwości i zasad udzielania wsparcia rodzinie w jej obecnej sytuacji, ustalenie z rodziną terminu spotkania w miejscu zamieszkania w celu rozpoznania sytuacji rodziny z dziećmi (jeśli spotkanie odbywa się poza miejscem zamieszkania klienta), ewentualne przygotowanie się pracownika socjalnego do zebrania bardziej szczegółowych informacji niezbędnych do rozpoznania sytuacji rodziny - pracownik podejmie tu decyzje o narzędziach badawczych jakie zastosuje w badaniu sytuacji rodziny z dziećmi.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 2. Opis i analiza sytuacji rodziny z dziećmi:

- pracownik socjalny gromadzi, porządkuje, analizuje informacje i opinie o rodzinie w celu właściwego rozpoznania jej sytuacji życiowej, rekomendowane metody i techniki badawcze:
 - wywiad – rozeznanie sytuacji
 - wywiad z rodziną z dziećmi
 - ocena zagrożenia rozwoju dziecka
 - genogram rodziny, ekogram rodziny
 - ankieta umiejętności wychowawczych
 - rozmowa z poszczególnymi członkami rodziny
 - obserwacja bezpośrednia
 - analiza dokumentów i opinii innych specjalistów (np. pedagoga, psychologa, prawnika).

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap3. Opis i analiza sytuacji rodziny z dziećmi:

- Zasady analizowania informacji:
 - analiza nie powinna zawierać własnych odczuć, interpretacji,
 - powinna zawierać fakty,
 - nie powinna zawierać uprzedzeń i stereotypowego myślenia.
- Szczególnego wyczucia wymaga ocena ryzyka wobec małoletnich dzieci ważne jest określenie, czy zdrowie i życie któregoś z członków rodziny nie jest zagrożone.
- W ramach standardu pracy socjalnej z rodziną zaleca się podejście, zgodnie z którym im więcej informacji, tym łatwiej i trafniej ocenić sytuację rodziny.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 4. Konstrukt diagnozy

- poza standardowym działaniem pracownika socjalnego w zakresie diagnozy sytuacji rodziny z dziećmi należy określić specyficzne jej obszary - dotyczą one: komunikacji podstawowej w rodzinie; codziennego życia rodziny; rozwoju dzieci, rozwoju rodziców, rozwoju stosunków społecznych, po wyodrębnieniu z rodziną trudności w poszczególnych obszarach funkcjonowania rodziny podsumowanie stanowi zbudowana przy aktywnym udziale rodziny ocena, stanowiąca odpowiedź na następujące pytania:
 1. Co stanowi problem rodziny, przyczyny trudnej sytuacji oraz źródło tych przyczyn.
 - a) zidentyfikowane problemy należy nazwać i przedyskutować z rodziną, ustalając ich wagę i wpływ na funkcjonowanie społeczne jej członków (problem, który należy zniwelować wyłoniony zostaje w drodze burzy mózgów z członkami – przedstawiciel rodziny jest tu najlepszym znawcą sytuacji rodziny i samego siebie),
 - b) ustalenie priorytetów dla poszczególnych problemów.
 2. Jak sytuacja wpływa na funkcjonowanie rodziny i poszczególnych członków.
 3. Jakie są zasoby/możliwości: rodziny, środowiska, instytucji i pracownika socjalnego w poprawie niekorzystnej sytuacji.
 4. Jakie są deficyty/ograniczenia: rodziny, środowiska, instytucji i pracownika socjalnego w poprawie niekorzystnej sytuacji.

Diagnoza nie ma charakteru ostatecznego i może ulegać, w miarę owocnej współpracy, zmianie.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 5. Zbudowanie planu/projektu działania i budowa indywidualnego pakietu usług.

1. Plan (projekt) działania to proces podejmowania decyzji przez rodzinę i jej członków w zakresie wyznaczania zadań, które muszą być wykonane aby osiągnąć wyznaczone cele.
2. Proponowane działania powinny być dostosowane do potrzeb i możliwości klienta, wspólnie ustalana jest grupa osób i instytucji sprzyjających klientowi i jego rodzinie, wszystkie działania powinny być omówione przez pracownika socjalnego w zakresie:
 - a) czynności jakie klient powinien wykonać, jakie trudności może napotkać, jakie wsparcie może otrzymać przy realizacji działań ze strony pracownika lub instytucji,
 - b) wspólnie określane są ramy czasowe realizacji poszczególnych działań.
 - c) strony uwzględniają formę współpracy pisemnej w ramach indywidualnego planu pomocy utrwalonego w ramach Umowy współpracy,
 - d) proponowana usługa powinna zostać zaakceptowana przez rodzinę,
 - e) budowa indywidualnego pakietu usług dla rodziny z dziećmi (pkt. c) jest częścią metodycznego działania w ramach pracy socjalnej z nią prowadzonej.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 6. Realizacja planu działania

1. Rozpoczęcie współpracy z rodziną - realizację określonych działań w ramach wytyczonych celów.
2. Działania pracownika socjalnego to:
 - a) umożliwienie rodzinie wyboru docelowych rozwiązań mających na celu efektywną realizację działania,
 - b) wspieranie w podejmowanych decyzjach i działaniach, zgodnie z zidentyfikowanymi,
 - c) w diagnozie ograniczeniami i możliwościami, wykorzystanie bezpośrednio i pośrednio formy pracy z klientem.
3. Bezpośrednie formy pracy pracownika socjalnego:
 - wyjaśnianie – dotyczy wyjaśniania przyczyn trudnej sytuacji życiowej rodziny oraz tego, czym one są spowodowane,
 - wspieranie – zmiana sposobu odniesienia klienta w spojrzeniu na problem,
 - wzmacnianie i mobilizowanie do działania w kierunku pozytywnych zmian,
 - wsparcie w środowisku,
 - działania wychowawcze (socjalizacja, readaptacja społeczna),
 - wyposażanie klienta w podstawowe umiejętności społeczne niezbędne w codziennym życiu, a także rozwijanie ukrytych zdolności klienta.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 7. Monitorowanie i ocena rezultatów (ewaluacja)

- tu pracownik socjalny i rodzina obserwują i dokonują analizy (monitoringu) postępów w realizacji ustalonego planu współpracy nad zmianą,
- wspólnie dokonują okresowej oceny (ewaluacji) realizacji działań.
- Warto pamiętać, że ocena zwiększa odpowiedzialność rodziny wykonującej działania i ułatwia podejmowanie decyzji w zakresie dalszego postępowania.

Zasady konstruowania programów – etapy

Etap 8. Zakończenie działania

- działanie można uznać za zakończone, gdy wszystkie lub część, zadań założonych w celach szczegółowych i głównym zostały osiągnięte. Przygotowania do zakończenia działań powinny być sygnalizowane już na etapie okresowych ocen realizacji zadania,
- aby utrwalić efekt działań, pracownik socjalny utrzymuje kontakt z rodziną czyniąc okresowe sprawdzanie stanu rzeczy,
- w przypadku braku efektu pozytywnej zmiany pracownik socjalny podejmuje wspólnie z rodziną decyzje o dalszych działaniach naprawczych.

SMART – określanie celów – studium przypadku

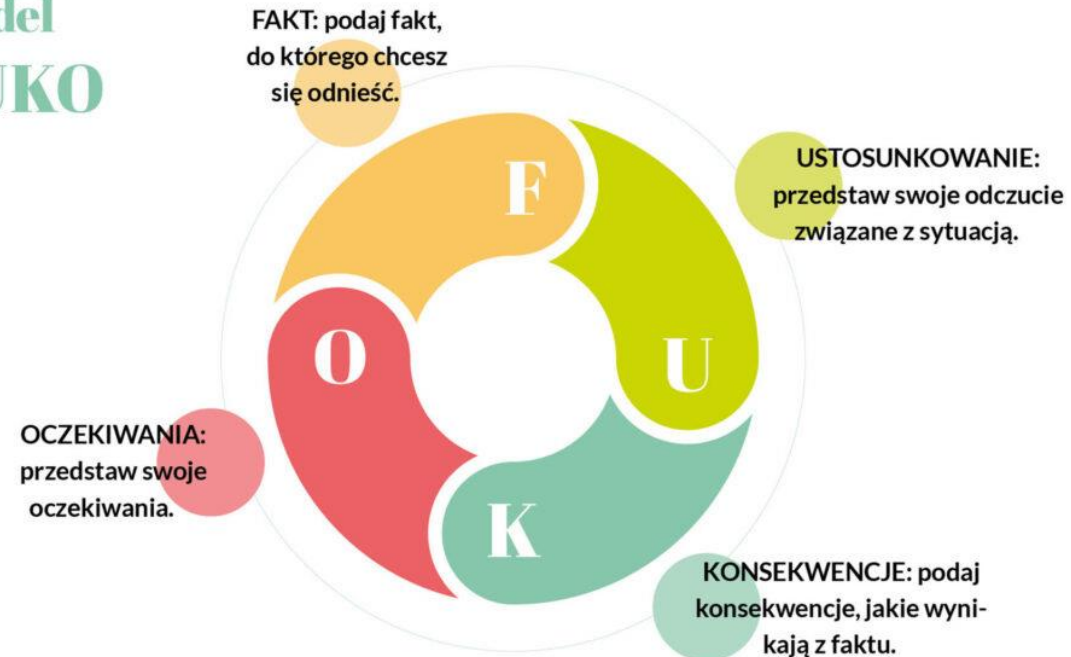

Planuj w trybie SMART

- S** **Specific (Sprecyzowany)**
określa precyzyjnie to, co jest do wykonania
- M** **Measurable (Mierzalny)**
namawia do mierzenia stopnia realizacji celu
- A** **Achievable (Osiągalny)**
motywuje do pracy. Precyzuje w jakim stopniu wybrany cel jest atrakcyjny.
- R** **Realistic (Realny)**
nie przekracza możliwości. Cel, który jest zbyt trudny może Cię zniechęcać do realizacji. Nie może być też za łatwy, ponieważ zabraknie Ci satysfakcji z jego wykonania.
- T** **Timely (Aktualny)**
określony w czasie. Nic tak nie motywuje do wykonania zadania jak zbliżający się termin realizacji. Każdy cel powinien mieć swój deadline. To pozwala rozplanować pracę w czasie.

FUKO

Model FUKO

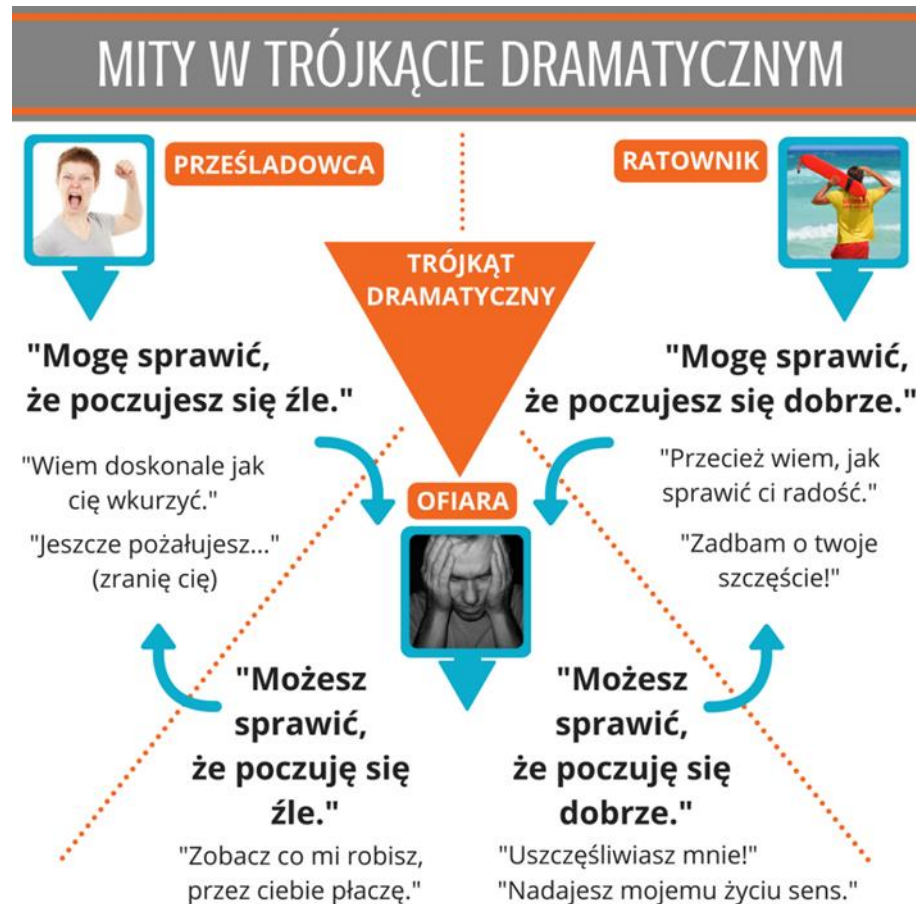
<https://magazyn-recepta.pl/trudne-rozmowy-kierownika-apteki/>

Rodzaje programów

- Program socjalny to jedno z narzędzi pracownika socjalnego wykorzystywane w celu realizacji profesjonalnej pracy socjalnej. Program kierowany jest do pojedynczych klientów lub grup społecznych, które znajdują się czasowo lub trwale w trudnej sytuacji życiowej.

- Mają charakter:
 - indywidualny – dotyczą pojedynczych klientów i stosowane są w indywidualnym toku prowadzenia przypadku (np. kontrakt socjalny),
 - grupowy (np. rodzinny)- skierowane do grupy lub większej ilości klientów,
 - instytucjonalny – dotyczą placówek w sytuacji tworzenia bądź zmiany ich funkcjonowania.

Trójkąt Dramatyczny Karpmana

Trójkąt Dramatyczny Karpmana
Wchodzenie w rolę:
SPRAWCA – OFIARA - WYBAWICIEL

Trójkąt Dramatyczny to koncepcja, która ilustruje tzw. role skryptowe (Ratownik, Prześladowca, Ofiara) przyjmowane przez ludzi – role, w które wchodzimy w swoim życiu w różnych sytuacjach. Ich obejrzenie pozwala zobaczyć, w jakie gry psychologiczne gry z innymi oraz jak wyglądają nasze relacje i ich dynamika oraz potrzeby.

Trójkąt Dramatyczny Karpmana

ofiara	prześladowca	ratownik

Monitorowanie i ocena rezultatów podejmowanych działań

Monitorowanie i ocena rezultatów podejmowanych działań – ewaluacja

<https://pl.freepik.com/wektory/monitoring>

**Współpraca asystenta rodziny, koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej,
pracownika socjalnego i innych specjalistów w zakresie wsparcia rodziny**

Pracownik pomocy społecznej w pracy z rodzinami z trudnościami w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo – wychowawczych – dyskusja

https://pl.123rf.com/cliparty-wektory/dyskusja_spo%C5%82eczno%C5%9Bci.html

Pomoc rodzinie w przezwyciężaniu trudności w zakresie pełnienia funkcji rodzicielskich i wychowawczych

- wzmocnienie lub nabycie przez rodziców prawidłowych umiejętności opiekuńczo-wychowawczych,
- wzmocnienie lub nabycie przez rodziców prawidłowych umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego,
- wzmocnienie lub nabycie prawidłowych umiejętności społecznego funkcjonowania.

Budowanie relacji pracownika pomocy społecznej z rodziną z trudnościami w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz prawidłowa komunikacja pomiędzy stronami

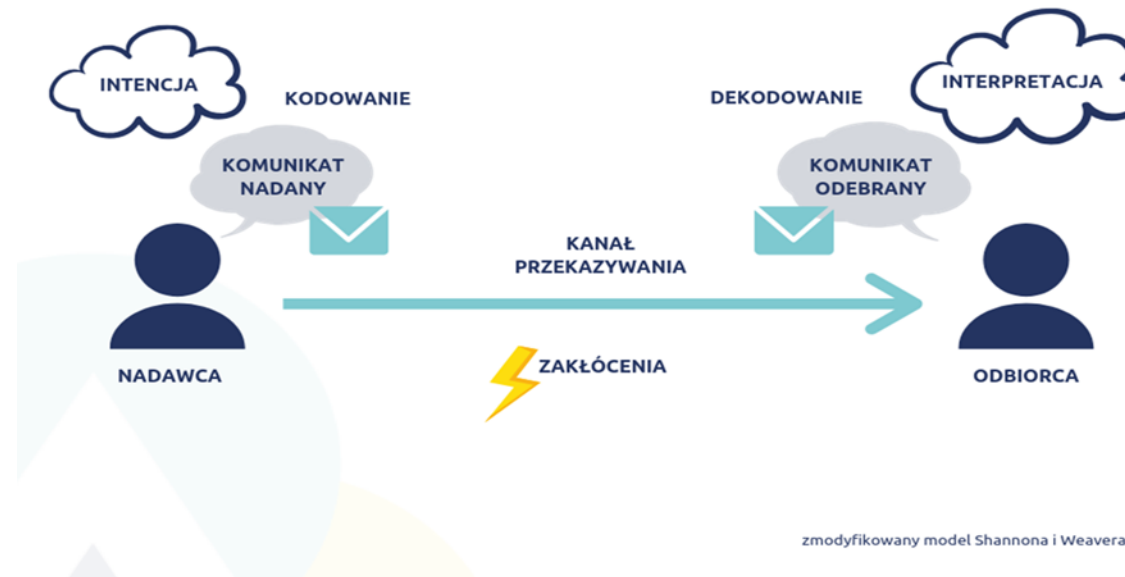

<https://epedagogika.pl/wspolpraca-z-rodzicami/budowanie-dobrych-relacji-z-rodzicami.-czesc-2-typy-rodzicow-i-zasady-wspolpracy>

Prawidłowa komunikacja jako podstawa do nawiązania poprawnych relacji

KOMUNIKACJA

CO MOŻE PÓJŚĆ NIE TAK?

Podmiotowość w pracy socjalnej

PODEJŚCIE PRZEDMIOTOWE

PODEJŚCIE PODMIOTOWE

„Być podmiotem to:

- po pierwsze - pewna wartość i „zaszczyt”,
- po drugie - powinność człowieka, który będąc podmiotem, osiąga szczególną godność, nabywa uprawnień i statusu społecznego, prawnego oraz etycznego”.

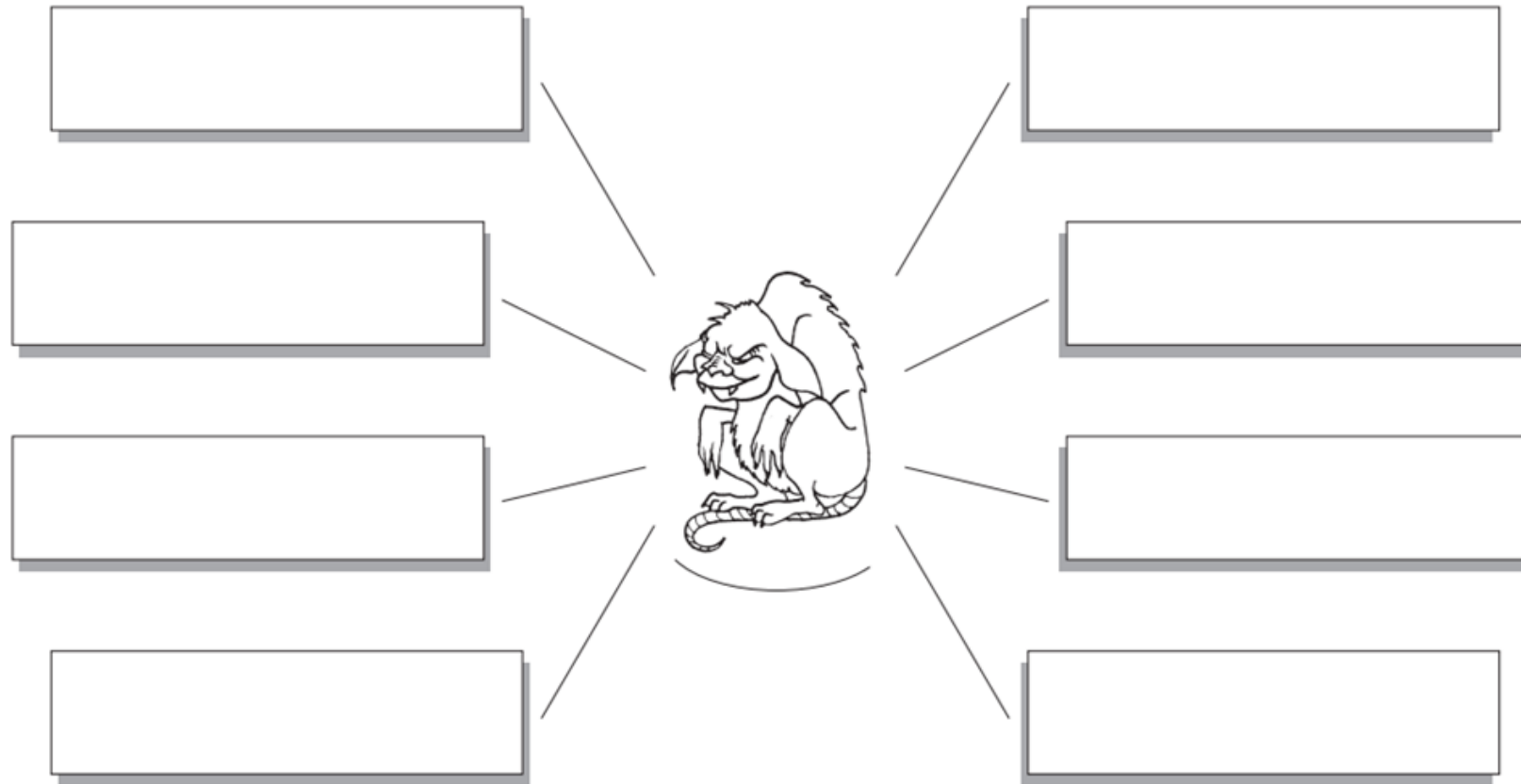
M. Adamiec, Podmiotowość – Podmiotowość formy i zmiany; w: Funkcjonowanie człowieka w sytuacji pracy, Szanse rozwoju i zagrożenia, (red.) Z. Ratajczak, Wyd. U.Ś. Katowice 1992, Prace Naukowe U.Ś. Katowice nr 1257.

Rysunki: opracowanie własne

Rozpoznawanie własnych trudności i ograniczeń w budowaniu relacji z rodziną dysfunkcyjną – stawianie granic

Ćwiczenie – „moje gremliny”

Dziękujemy

W niniejszym opracowaniu wykorzystano zdjęcia i obrazy graficzne dostępne na stronach internetowych, zgodnie z art. 27 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, który pozwala instytucjom oświatowym, uczelniom i innym jednostkom naukowym wykorzystania zdjęć na potrzeby zilustrowania treści dydaktycznych.